

Пам'ять

СТЕПАН ПУШИК: ПОГЛЯД ІЗ ВІЧНОСТІ

(26 січня 1944 – 14 серпня 2018)

Після відходу яскравих особистостей в позасвіті завжди залишається болуче й прикре зійня. З такої причини іноді навіть складається враження, що в перші дні після смерті Сили Провидіння забирають талановитих людей із усею їхньою величезною аурую таланту, могутніх справ і задумів, благородних вчинків і непересічного життя. Згодом це духовне багатство повертається для блага нації сторицею, крім, звичайно, живого митця, земний час для якого закінчився.

У ніч із 13 на 14 серпня 2018 року не стало Степана Григоровича Пушика – людини-титана, людини-легенди ще при житті. Надзвичайно важко уявити Івано-Франківськ без цього неспокойного, бунтівного, свідомого й надзвичайно активного чоловіка. За своє нелегке життя він допоміг дуже багатьом як не порадою, то втручанням у несприятливі обставини, добрим словом, моральною підтримкою. А коли почалися криваві події АТО, не гаючись, перечислив для українських солдатів шістнадцять тисяч гривень! Був Степан Григорович непростим чоловіком, іноді аж занадто гострим у відстоюванні справедливості, але завжди чесним, правдивим і порядним. Любив Україну, і Україна любила його.

Тарас Шевченко в «Автобіографії» писав: «Історія мого життя складає частину історії моєї Батьківщини». Степан Пушик міг би повторити ці слова й стосовно себе самого, адже пережити йому довелося багато знакового, тяжкого й страшного. Народився наш талановитий земляк у часи воєнного лихоліття. Ще коли маленькому Степанкові ледве виповнилося півроку, в рідному селі Вікторів почалося справжнє пекло: наступаюча радянська армія мінометним вогнем розчищала дорогу пі-

хоті, а оскільки біля батьківської хати стояла штабна німецька машина, то жодних шансів вижити при обстрілі найближчим сусідам і сімейству Григорія Пушика не залишалося. Тікали у величезній паніці, й тато ніс на руках немовля, а на плечах – клунок із подушками й веретами. Коли артобстріл закінчився, виявилось, що в одній із подушок застряг осколок міни, випущеної «Катюшею»: випадковість врятувала не тільки Григорія, а і його маленького сина.

У повоєнні роки радянська влада гарячково закріплювала свої позиції кривавим терором, нещадно розправлялася з «лісовими хлопцями» в усій Галичині й рідному Пушиковому селі, тож із молоком матері Степанко всмокував і жертовну любов до України, за яку віддавали життя його свідомі односельці, і ненависть до жорстоких окупантів. У батьків Степанкового друга – Богдана Гармазія – під стайнею був цілий арсенал повстанської зброї, і малі шибеники натягали собі звідти ціле відро новеньких патронів. А стосовно «упівської» літератури, то Марко Боеслав іноді приносив її Степановому батькові. Обачний Григорій «зашивав» ті безцінні папери в солом'яний гребінь хати. Це бачив маленький син, хоч, здавалося, його цікавили тоді хіба що жовтороті горобенята.

Степанова мама й бабуся знали силу-силенну пісень, казок, легенд, а дитяча душа розкошувала в тому багатобарв'ї щедрої скарбниці народної фантазії й мудрості. Отже, спадковість мала неабиякий вплив на характер і майбутню долю відомого нині пісняра, автора багатьох художніх книг і наукових розвідок.

Господь не пошкодував Степанові Пушикові жодного зі своїх найкращих дарунків: ні вроди, ні зросту, ні розуму, ні сили, ні талану, ні таланту. Про таких щасливчиків кажуть, що при народженні їх Бог поцілував у тім'ячко. Історичне підсоння малої батьківщини теж відіграло велику роль: старий княжий Галич, легенди, перекази й казки, що таки збереглися до ХХ століття, ближчі в часі події, овіяні ореолом звитяги Січових Стрільців, самовіддана боротьба УПА... До того ж у селі Вікторові завжди процвітала самодіяльність, адже композитор світового рівня таланту Денис Січинський ще в 1901 році саме тут створив сільський хор.

Перша книжка Степана Пушика «Зелена хвоя» (1964 р.) вийшла як ротапринтне видання малесеньким тиражем (усього 25 примірників) за рекомендацією Клубу інтелігенції. Проте й за таку мало не «самвидавну» публікацію в час, коли «хрущовська відлига» перейшла в страшні «брежневські заморозки» і провідний критик СРСР із московської трибуни відверто гаркнув: «Не будет вам оттепели! Оттепель кончилась!», – можна було жорстоко поплатитися.

На щастя, тоді вже Степан Пушик служив у армії аж у Підмосков'ї на ракетній базі, а кадебісти у самому ліві СРСР подібних «атщепенцев» не особливо насмілювалися шукати. Коли ж відпустили у відпуст-

ку, Степан Пушик поїхав додому з пересадкою в Києві. Приніс власні вірші у журнал «Україна», а літредактор Наталка Кашук гірко плаче: «Наших найкращих хлопців заарештували. Стуса і Чорновола під суд віддають!» Проте ангел-охоронець беріг свого підопічного, як зіницю ока: саме в ці страшні часи Степанові Григоровичу таки вдалося видати власну першу справжню книжку поезій у касеті, тобто в одному випуску з тонюсінкими книжками-метеликами інших авторів, і називалася вона промовисто: «Молоді громи». А цензура ж контролювала кожне слово, найменший натяк, недвозначний підтекст. Навіть у пісні «Два кольори» (слова Д. Павличка, музика О. Білаша) недоброзичливці побачили бандерівський прапор! Громи, та ще й молоді, могли бути розшифровані як бунт покоління 70-х, як загроза тоталітарній прогнилій системі, яка невблаганно котилася в прірву.

У ті ж самі «часи не-Батисєві» (Олександр Смоляк) Степан Григорович потрапив у неабияку халепу ще й із тоді модним серед молоді самвидавом і мало не заgrimів у дисциплінарний батальйон, а це вважалося значно гіршим покаранням, аніж тюрма. Стривожений і зажурений жахливою перспективою, солдат чекав найстрашнішого. Та раптом до казарми прибігли друзі: «Твою пісню передають по телевізору!» Степан зірвався з ліжка, як обпечений, а побачив телепередачу власними очима – отетерів: у Колонному залі на сцені стоїть тридцятивосьмирічний красень Дмитро Гнатюк, а ведучий оголошує: «Музыка Александра Белаша, слова солдата Советской армии Степана Пушкика, песня „Яблоневая осень“». Слухав виконання своєї пісні «Треба йти до осені», як у трансі. Камера вихоплювала обличчя глядачів, ковзнула урядовою ложею: бурхливо аплодувало все політбюро на чолі з Брежневим! Вражений успіхом, Степан вибіг із казарми, легко зробив кілька найважчих вправ на турніку і вигукнув: «Пошлете мене в дисбат, ага!»

Навіть відомим в Україні лауреатом багатьох премій, Степан Пушик завжди був у відвертій опозиції до радянської влади. У 1987 році, коли журнал «Україна» надрукував Пушикову статтю «Пам'ять совісті», в якій добряче дісталось секретарю з ідеології обкому партії за те, що в області щотижня горять церкви, цього номера всеукраїнського часопису в Івано-Франківській області тоді годі було купити в газетних кіосках. Не отримав його й жоден прикарпатський передплатник. Обласна влада зробила все, щоб «Пам'ять совісті» не дійшла до читачів.

Лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка, літературних премій імені Василя Стефаника, Івана Франка, Павла Чубинського, Мирослава Ірчана, Міжнародної літературної премії імені Веляників-Швабінських Українського Вільного Університету в Нью-Йорку, депутат Верховної Ради України першого демократичного скликання, професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Заслужений діяч мистецтв України, кавалер орденів «За заслуги» III ступеня, «За заслуги» II ступеня, ювілейної медалі «25 років не-

залежності України» – Степан Пушик постійно відзначався вагомими творчими здобутками: науковими розвідками про «Слово о полку Ігоревім», стоп'ятдесятьма піснями на власні вірші, романами, чудовими книгами казок, прислів'їв та приказок, віршів, малої прози, похвальним за обсягом вибраним в шести томах і семи книгах. Солідний вік автора знаменувався високою творчою потужністю. Він дописував «Бусову книгу», досліджував, де похований автор «Слова о полку Ігоревім...», завершував нову поетичну книгу, упорядковував свої щоденники. Степан Пушик не мав часу на відпочинок, не звертав увагу на проблеми зі своїм здоров'ям. Як тут принагідно не згадати слова нобелівського лауреата, всесвітньо відомого американського письменника Ернеста Хемінгвея про те, що письменники не бояться смерті, бо просто не вірять, що вона існує. За добу до своєї кончини Степан Григорович зателефонував мені, й ми розмовляли майже годину. Я ще здивувалася, що вічно їжакуватий, нарваний, гарячий, немов окріп, Степан Пушик раптом зробився дуже делікатною і толерантною людиною. Згодом виявилось, що в останні два тижні він телефонував практично всім, кого поважав і любив. Прощався, хоч, напевно, й сам не усвідомлював цього. Інтуїція в Степана Пушика завжди була феноменальна, як і вроджений трудоголізм, адже навіть ще за кілька годин до смерті він ще працював над статтею для журналу «Дзвін».

Талант Степана Григоровича – беззаперечний, і відповідні маркери – цьому підтвердження, адже митець повинен мати чіпку пам'ять, тонку спостережливість, уміти співчувати реальним людям, своїм сучасникам, не дистанціюватися від них, не зневажати своїх літературних героїв, які в художньому часопросторі не завжди витримують випробування долі. Чи не тому в Григора Тютюнника знаходимо вистраждану ним особисто таємницю таланту, яку він йменує болем, а вірніше, тут йдеться про високий больовий поріг і обстоювання митцем кожного, хто в біді і скруті. У Павла Загребельного, автора чи не найкращих у нашій літературі історичних романів, теж є прозірливі слова про те, що митець – це завжди неординарна доля: той, хто нічого не пережив, не перестраждав, хто якимось чином щасливо вберігся від потрясінь і випробувань, не може проявитися цікавим письменником уже з тієї простої причини, що не має щό розповісти людям. Ернест Хемінгвей про літературні надбання, суголосні Пушиковим, писав: «Усі хороші книги подібні в одному – коли ви їх дочитаєте до кінця, вам буде здаватися, що все прочитане відбувалося з вами особисто, і так воно з вами навіки й залишиться: хороше чи погане, захоплення, смуток і жаль, місця і люди, і навіть яка була погода». Стосовно творчої спадщини нашого земляка, то неопублікованого ще залишилося чимало – значно більше, ніж те, що вийшло друком: у рукописах Степана Пушика лежить за обсягом найбільший за обсягом, мабуть, у світі щоденник із трьох сотень томів.

Це мемуаристика, яка сьогодні має найбільший запит і попит у читачів, адже епоху змальовує і аналізує очевидець із дуже близької відстані.

Дев'ятикласники України вивчають «Слово о полку Ігоревім...» саме в Пушиковому перекладі й інтерпретації. Нова хрестоматія з української літератури, видана видавництвом «Літера», презентує напрацювання Степана Григоровича досить широко. Добре, якби вчителі користувалися саме цією науково-методичною книгою і пропагували її в школах. Кілька місяців тому великого шуму в наукових колах наробила велика за обсягом розвідка Степана Григоровича про місце поховання сина Осмомисла – князя Володимира Ярославича, який і створив безсмертне «Слово...». Десь недалеко від цього співця на Пушиковому горбі сьогодні спочиває і сам Степан Григорович, який заповів поховати своє тлінне тіло в рідному Вікторіві, чим зробив своїм землякам велику честь.

Люди такої планиди, як Степан Григорович, завжди приходять на землю із апіорі великою місією, що нелегка для виконання, іноді навіть ними й не зрозуміла до кінця, надзвичайно виснажлива, проте завжди потрібна не для окремої людини чи самого носія таланту, а для всього народу. Якщо взяти до уваги лише унікальні Пушикові пісні, то ні за якістю, ні за кількістю створеного він ніколи й нічим не поступався на Андрієві Малишку, ні Дмитру Павличку, а іноді навіть суттєво перевищував їхні творчі здобутки. Пушикові пісні давно стали народними, і їх співатимуть ще століттями, вважаючи питомо рідними, сакральними. Ще довго науковці посилатимуться на зроблені Степаном Григоровичем відкриття у «Слові о полку Ігоревім...» Ще десятиліттями власним дітям і внукам колишні студенти, яким цей непересічний дослідник і збирач народних перлин викладав фольклор, будуть розповідати про Степана Пушика дивовижні історії.

Похвально, що міська влада Івано-Франківська вирішила питання про встановлення погруддя Степанові Пушику на Алеї Слави – пантеоні наших земляків-сучасників, які відійшли у вічність, але назавжди залишаться в пам'яті вдячних галичан. Міський голова Руслан Марцінків узяв цю справу під свій особистий контроль і пообіцяв дружині поета відкрити погруддя до 75-річчя митця, а також фінансово допомогти з посмертним виданням збірки ще не друківаних віршів і книги найважливіших записів зі щоденника Степана Пушика.

Гірко, прикро й тяжко: не стало Степана Григоровича Пушика. Як писала Ліна Костенко, такі люди народжуються раз на століття. Горе непомірне, втрата непоправна. Пішов у позасвіти чесний і вірний син України, і сльоза на її пречистому обличчі засвідчує, що був наш великий земляк непересічною творчою особистістю й свідомим українцем. Щиро помолімося за його світлу душу! Земля Вам пухом, Степане Григоровичу! Спочивайте з Богом!